

MÅTTSUNDARN

Medlemsblad från

MÅTTSUNDS INTRESSEFÖRENING

Nr 4

Årgång 3, 1998

Tidningen delas ut gratis till alla hushåll i Måttsund.

Pris för övriga 10:-

“Får jag komma in?”
ett av Gunnar
Johanssons motiv
från kyrkstaden i
Gammelstad som
även finns som
vykort.

INNEHÅLL:

Redaktörerna har ordet	sid 2
Måttsundare - Svensk mästare	sid 3
Sten Eriksson: Soldatbacken	sid 4
"Det var harmoni och gemenskap"	sid 6
Måttsunds historia	sid 11
Ny i byn	sid 23
Valborgsmässofirande	sid 24
Gunnar Johansson, konstnär	sid 25
Erik Nilsson: Fårhämtning	sid 27
Folkmängdsuppgifter	sid 30
Inbjudan till Måttsundsdagen	sid 31

Hej läsare!

Den här gången får vi ta del av ett par bidrag från våra läsare. Att intresset för gångna tider är stort går inte att ta miste på. Och visst är det viktigt att nutidens människor sätter sig in i hur det var förr. När man tänker på vad som hänt bara under de sista 50 åren, kan man inte låta bli att förundras. Allt detta som vi nu helt självklart tycker ska finnas i våra hem: plastpåsar, hushållspapper, inomhustoiletter, badrum, kyl- och frysskåp, TV, video och bil i garaget.

Vi undrar hur många bilar det kan ha funnits i Måttsund för 50 år sen? Möjligtvis ett tiotal. Någon som minns kanske skulle kunna räkna. Den förste som köpte bil var Verner Vikberg född 1896 på Buss-hemmanet, det har vi fått veta. I hans T-Ford kunde intresserade mot en avgift av en krona få åka en nöjestur. Något senare blev Verners grannar Egon Larsson och den senares kusin Albin Larsson bilägare.

Genom en ny serie avser vi berätta om byns konstnärer och konsthantverkare. På sidan 25 presenteras Gunnar Johansson i Härch.

Det största utrymmet har den här gången getts åt Måttsunds soldater och Börtnäsheden. Läs om detta i Sten Erikssons bidrag på sid 4 och om Måttsunds historia på sid 11!

Den måttsundsbo som har ägnat mest tid åt att forska i byns historia torde vara Erik Nilsson. Han har studerat gamla handlingar och intresserat sig för äldre personers berättelser vilka han även nedtecknat. Nu får vi ta del av ett av hans egna minnen och kan nog räkna med, att han återkommer med ett nytt bidrag i nästa nummer av Måttsundarn.

Redaktörerna

IK Örnens första SM-guld!

Jörgen Johansson gjorde det som anrika IK Örnen har väntat på under hela sin historia genom att vinna guld vid ungdoms-SM i skidorientering i Orsa. Han vann klassen H16 med god marginal - hela 2 minuter - så det var inget snack om saken. Som grädde på moset passade han på att vinna första stäcken i budkavlelaget som sedan vann guld. Dvs Jörgen har två guldmedaljer!

För många måttsundare kom kanske detta överraskande men för initierade orienterare var det inte helt oväntat. Att Jörgen har kapacitetet det visste vi genom många toppresultat tidigare under säsongen. Men vid ett SM är det mycket som skall stämma. Formen skall vara på topp liksom orienteringsskärpan. Dessutom måste nerverna hållas i schack och det är ju inte det enklaste. Men Jörgen han klarade allt detta med bred marginal.

En liten del i guldet får vi kanske också tillskriva fadern Bo, som själv är distriktsmästare i grenen. Inte bara genom att han vallade skidorna utan också för att han, tillsammans med sin familj, under 15 år lagt ner ett mycket omfattande arbete för att främja orienteringssporten i IK Örnen. Genom Jörgens SM-guld sätts pricken över i:et i en idrottsintresserad familjs engagemang.

Vi följer fortsättningen med spänning.....

Längst fram ser vi Jörgen Johansson, IK Örnen följd av Magnus Blomberg, Sunderby SK.

Roland Marklund

Soldatbacken

I Måttsund ligger ett område kallat "Möirbækken" (Myrbacken). Det är backen nedanför den gamla gården Myr, sydöst om vägen ned till småbåtshamnen "nedi Såte". Till Myrbacken räknas numera också min gård nordväst om vägen. Den som numera heter just Myrbacken. Men så har det inte alltid varit.

Under vår förste konung Gustavs regeringstid på 1500-talet - Gustav Eriksson Vasa alltså - vårt lands verkligt store förnyare och reformator, grundades Indelningsverket. Genom detta kom i 300 år vår försörjning av soldater och båtsmän till alla våra krig att organiseras. Förenklat gick det så till, att en grupp bönder hade skyldighet att upplåta mark till en soldat eller båtsman, bygga och underhålla en bostad till honom och hans familj, lämna nödig vedbrand och säd till utsäde och i viss mån även lämna mat till försörjningen. En sådan grupp bönder kallades rote.

Den här formen av pålaga var naturligtvis inte populär bland bönderna. Därför var den mark man upplät, sämre mark i byns utkant. Också i Måttsund har det förstås funnits ett sådant område. Det låg i stort sett på den mark som numera är tomtmarken till det hus jag bor i. Alltså nordväst om Myrbacken. Till omkring decennieskiftet 1800/1900 kallades området för "såldatbækken". Ibland även korpralsbacken.

Där på backen var ett myller av fattiggrå ungar bland de 5-6 små, låga, grå soldattorpen utspridda bland stenarna på rullstensåsen. På min gårdsplan finner jag då och då spåren efter alla dessa namnlösa, som levt på backen före mig. Skärvor av porslin, tegelrester från eldstäderna. Kol och mörk askjord. Grundstenar från eldstäder, husgrunder. Resterna av en kakelugn. Och framför mitt köksfönster finns fortfarande fullt synliga, några grundstenar från något av torpen.

Bönderna hade tidigare sina kreatur gående lösa i bete på skogen. Därför fanns i byns utkanter långa "skilshågara" - skylhagar - för att hindra djuren att komma in bland tegar och träden. I den långa hagen fanns här och där grindar och led. En sådan grind var "Ålmänggrönda" som låg någonstans strax ovanför det hus Lars Öhman numera bor i, inte långt från Kläppvägen.

Men då som nu fanns slarviga vuxna och ivriga, otänkta barn, som inte alltid drog igen led och stängde grindar. För de fattiga, barnrika soldatfamiljerna var en nedtrampad liten kornteg en större ekonomisk katastrof än för bönderna. Och inte hjälpte det att soldathustrurna skällde på bondemororna. Soldathustrur var inte mycket värda i det gamla bondesamhället, där ditt värde mättes efter hur många mantal jord du ägde. Beroendet av böndernas vilja och förmåga att hålla torpen i stånd, ge bra ved, delvis försörja dem gav nog många gånger anledning till besvikelse och klander från soldatfamiljerna.

Hur många av de soldater som bodde på "backen" kom aldrig tillbaka efter de många krigen? Hur många soldathustrur har ensamma fått slita på de små tegarna, i de små rovlanden, då soldaterna var "på mötet" eller ute i krigen? Potatis kom ju först senare i tiden.

Den som för mig brukade berätta om livet på "söldatbäcken" och annat i Måttund, var Nils Erik Vikberg "Isi Buss". Indelningsverket började avvecklas 1885 och succesivt började då de indelta soldaterna försvinna. På så sätt kom så småningom namnet soldatbacken ur bruk. Men för Nils Erik, "Bussfarfar" kallad och med egna minnen från "backen", var namnet ännu levande. Han var född den 18 juni 1858, samma dag som en annan av våra Gustavskonungar - Gustav V. På den tiden skulle barnen döpas inom en viss tid efter födseln. Men man kunde inte alltid komma i tid de 2 milen till Gammelstad. Man skulle ju färdas dit med häst och vagn. Så Nils Erik är enligt noteringen i kyrkboken 3 veckor yngre än han i verkligheten var. Inte vågade hans föräldrar tala om för prästen, att de kom för sent. Prästen var ju näst intill Gud på den tiden.

Sten Eriksson

Svampkurs

Om det blir ett bra svampår planeras en kurs till hösten.

Intresserad?

Ring Solveig och anmäl dig!

Tel. 341 15

"Det var harmoni och gemenskap"

Intervju med Berta Sundström

Jag träffade Berta Sundström i hennes brorsdotter Margareta Anderssons hem i Håmbel. Fastän Berta är ovanligt vital, är hon inte skonad från ålderdoms-krämpor. Försvagad hörsel går att avhjälpa med hörapparat, men starkt nedsatt syn går inte att göra mycket åt. Minnet är dock kristallklart och humöret är det heller inget fel på. Nyss, på Bertadagen den 8 februari fyllde hon 93 år. Med hjälp av sina barn, Per som hon delar hemmet med och Hedvig som är bosatt några hundra meter därifrån, klarar hon hemmets skötsel. Och tack vare taltidningen kan hon följa med vad som händer i världen.

Nu är hon ensam kvar i livet av åtta syskon, efter att bröderna Bertil avlidit i november och Artur i januari.

Jag bad att Berta skulle berätta om sitt liv, om föräldrarna och syskonen i hemmet i Försmärch. Margareta hjälpte mig att ställa frågor.

Berta: Vi var åtta barn, vi var så tätt, jag var den fjärde. Fem pojkar var det och så Frida och Anna sist i högen.

I.V.: Nu har du fyllt 93, är det någon mer i släkten som blivit så gammal?

Berta: Min moster i Amerika blev 102. Det är inte så länge sen hon gick bort.

I.V.: Ni måste ha haft det ganska trångt, åtta barn och den äldste 13 år.

Berta: Vi hade bara varmt i kammaren och köket. Vi hade lucksäng, där låg fyra stycken. När mormor blev sjuk och inte kunde klara sig själv, fick hon också komma till oss.

M.A.: Minns du när det var skola i Försmärch?

Berta: Nej, det var tidigare.

I.V.: Du hade nära till skolan och så var din mamma Amanda lärarinna, hur var det?

Berta: Joo, man var snäll och lydig. Jag funderade på varför Artur var så snäll, han lydde allting i skolan, sån var han inte hemma.

M.A.: Anna berättade en gång, om en som inte skött sig och fick sitta kvar efter skolan och då fick Anna sitta kvar också, för att det inte skulle sägas att lärarinnan var orättvis.

Berta: Jo, det var Paal-Helge som satt kvar.

I.V.: Blev du och syskonen agade nån gång?

Berta: Nej det minns jag inte. Pappa var det inte annat än att lyda. Han var mycket bestämd. Nog gjorde man mer som man ville med mamma.

I.V.: Vad lekte ni?

Berta: Vi hade läderbollar som mamma gjorde. Dom slog vi boll med och vi lekte kurra-gömma.

I.V.: Tänker du ofta på din barndom?

Berta: Jag tänker på att vi hade det bra på sitt vis, att det var harmoni och gemenskap, fast det var ont om pengar. Mamma hade 75 kr i kvartalet i lön.

I.V.: Din mamma måste haft det tungt som bondhustru med många barn och så lärarjobbet. Hur var det när hon födde barnen?

Berta: Hon var inte länge ledig då, men vi hade ju piga.

I.V.: När du sen var stor nog att lämna hemmet, blev du också piga då?

Berta: Jag ville följa med när Dagmar började på seminariet, men dom var så nödiga att jag skulle stanna hemma. Dom behövde mig. Vi hade telefonstationen därhemma och den skötte jag. Sen hjälpte jag min bror Torsten på Konsum där han var föreståndare och ett år var jag piga. Pappa ville också gå på seminariet när han var ung.

Amanda och Alfred Vikström framför Förstmansgården 1934 med de yngsta barnen Frida, Bertil och Anna. I farfars knä Torstens son Brage.

Han skulle bo i en kyrkstuga i Gammelstad och hålla sig med mat och ved, men han frös så han måste sluta. Han var för fattig och fick bli dräng hos sin kusin i Janihanch i stället.

M.A.: Han hade ju inga föräldrar som kunde hjälpa honom.

Berta: När han var sex år blev han förädralös och auktionerades ut. Först kom han till Kallviken och sen till soldat Lind på Börtnäsheden.

I.V.: Vad gjorde ni för att roa er, när du var ung?

Berta: Det var mest att gå till varann och så var det ungdomshelgerna i Gammelstad som vi besökte.

I.V.: Du var fåbodstinta på somrarna.

Berta: Ja det var det bästa. Jag var bara 12 år, när jag var där första gången. Jag fick följa med Dagmar från Knäbben. Hon var äldre och jag gjorde inte så mycket då, det var mest att driva in korna, fast mjölka kunde jag. Vi hade fyra kor där och en hemma. Bönderna turades om att köra in mjölken till kunder i stan på onsdagar och lördagar.

I.V.: Vad var det som var så roligt där? Kom det pojkar dit på kvällarna?

Berta: Jo, det gjorde det. Det var roligt att se vilka som kom.

I.V.: Hur träffade du din man, Harald?

Berta: Han var tillsammans med pojkarna i Försmärsch, så honom hade jag känt länge.

I.V.: Hur gammal var du när ni blev ett par?

Berta: Ja, jag vet inte, men vi följdes länge. Han var sex år äldre än jag. Min bror Evert gifte sig med Haralds syster. Sen gifte vi oss den 10 maj 1930. Något bröllop var det inte tal om. Ärik-Egon skjutsade oss med bil till Gammelstad. Bara sömmerskan, som sytt min klänning, var med. Hon sa att det var brukligt. Det var en söndag och kyrkan var full med folk, för husmodersföreningen i Boden var på en resa och besökte kyrkan. Sen åt vi middag hos Haralds bror och svägerska som bodde i Gammelstad och deras flicka var brudnäbb.

I.V.: Hur många bodde i Ola, när du flyttade dit?

Berta: Farmor levde ju och så en syster till Harald.

I.V.: Blev det några fler fåbodsomrar efter det?

Berta: Nej sorgligt nog. Vi drev korna på skogen och hade sommarlagård baki ön.

Berta och Harald med
brudnäbben Barbro 1930.

I.V.: Jaha, och så kom Per.

Berta: Joo, 1932 föddes Per.

I.V.: Jag vet ju att ni hade en pojke till, ett finlandsbarn. Hur kom det sig att ni tog hand om honom?

Berta: Dom agiterade för att man skulle ta finska barn, och det var då vi tog Ero. Han var tre år och kom från Uleåborg. Men inte räknade vi med, att han skulle stanna så länge, att vi hann fästa oss vid honom.

I.V.: Hade han sina föräldrar i livet?

Berta: Jodå, både föräldrar och syskon och han var hemma i Finland ett par år, men på somrarna kom han hit. Han längtade hit så det gick inte att hålla honom kvar.

I.V.: Och så kom Hedvig till er.

Berta: Joo, det blev så tråkigt och tyst när Ero for. Man ska inte ta ett barn, som man måste lämna igen. Vi anmälde oss för att ta ett fosterbarn, men vi sa att vi ville ha ett som vi fick behålla.

- I.V.:* Det var ju lyckligt, för henne fick ni behålla.
M.A.: Ja, och Ero också.
Berta: Jo Ero bor i Piteå nu och han har fyra barn och Hedvig har en flicka.

Berta vid resterna av Olahemmanets sommarlagård
”baki Ön” 1995.

Tack Berta för den trevliga stunden med bandspelaren! Sist vill jag också nämna det, som jag tycker, att Du särskilt ska hedras för. Vägen förbi oss kallades i flera år Skidbacksvägen. Trots att vi, som bodde vid den, tyckte att namnet var missvisande, gjorde ingen något, förrän Berta tog initiativ till en namninsamling. En av Eros pojkar hjälpte henne att formulera en skrivelse till Vägverket. Resultatet blev att vägen fick det mycket mer passande namnet Måtsunds byaväg.

Ingrid Vikström

Måttsunds historia

Denna gång har jag valt att presentera Börtnäsheden i stället för något av Måttsunds hemman. Idén föddes den söndagseftermiddag i början av januari när jag skulle dela ut Måttsundarn just i Börtnäsheden. Jag blev mycket överraskad, när jag upptäckte, hur många som nu har sin fasta hemvist här och jag undrar hur många inne i själva byn, som är bekanta med denna idyll. För just en idyll är det, såväl en vinterdag med snötyngda träd och julljus i alla fönster som en sommardag vid stranden. För några år sen höll den bofasta befolkningen på att tunnas ut, medan här fanns desto fler sommarstuguboende.

Ännu tidigare var det en mycket folkrik plats, där barnen utgjorde den största andelen. Detta var anledning till att man mellan åren 1925 och 1934 hade en egen skola. I ett och samma klassrum undervisades klasserna 1-6. Skolan finns fortfarande kvar. Den ägs av Nederluleå församling och har sen 1946 använts som ungdomshem.

När skolan var i bruk hade de tidigast bofasta, de för byn tjänstgörande soldaterna, försvunnit. Dock bodde några av deras ättlingar kvar liksom "utvandrade" hemmansägaresöner från byn.

Börtnäshedens skola

Jag har funderat över namnet Börtnäsheden. Hur har det tillkommit? Östen Palmgren ger förklaringen: Den första orddelen, "bört" bör ha fått sitt namn av fisken börsting (tidigare kallad börting) som är ett dialektalt ord för laxöring. Man skulle kunna tro att detsamma är fallet med det snarlika namnet Börstskär. Men enligt Östen har denna ö på en karta från år 1562 hetat Biörckeskeren (Björckskären). Det är mycket vanligt att ortnamn på detta sätt förändras. Ett exempel på detta är Måttsund som i en handskrift från 1482 benämns Mattaswnda, troligtvis Mats (eller Mårtens) sund.

Börtnäsheden fick sin första bofasta befolkning 1843. Den bestod av byns soldater och deras familjer. När man ska berätta om dessa människor, finns anledning att något beröra hur soldatväsendet fungerade i gångna tider. Sten Eriksson har i sin artikel berört detta, men jag väljer ändå att beskriva det lite utförligare.

Indelningsverket

Det var Gustav Vasa som lade grunden till Sveriges krigsmakt i form av en stående svensk armé, men det blev hans sonson Gustav II Adolfs som lyckades förverkliga idén fullt ut. I alla delar av Sverige och Finland uppsattes landskapsregementen av bestämd storlek och indelning. Utskrivningar förrättades årligen av konungens tjänstemän. Med ledning av längder som prästerskapet förde, indelades de utskrivningsskyldiga i rotar, vilka var och en lämnade en man till krigstjänst.

Indelningen i rotar skedde antingen efter mantal, d.v.s. en man uttogs av ett visst antal utskrivningsskyldiga, eller efter gårdtal, då en man uttogs för ett visst antal gårdar. De första att utses var lösdrivare, män utan fast bostad eller tjänare. Den utskrivne hade ofta rätt att sätta annan man i sitt ställe. Av de övriga i roten krävdes, att de skulle utrusta och beväpna soldaten. Det utfärdades också föreskrifter om att alla knektar skulle tilldelas 1/8 mantal kronohemman och att de inte fick avskedas förrän efter 20 tjänsteår.

Bristen på kronohemman, missbruk och oordning vid utskrivningarna blev orsak till att detta indelningsverk upplöstes. Mellan åren 1682 och 1690 genomförde Karl XI det yngre indelningsverket, som bestod i mer än 200 år d.v.s. ända fram till dess allmän värnplikt genomfördes efter ett riksdagsbeslut 1901.

För varje landskap upprättades kontrakt som innebar att mönstra ett regemente bestående av 1200 man inklusive korpraler. Landskapen indelades i 1200 rotar efter gårdstal, varvid i allmänhet två eller tre gårdar utgjorde en rote. Varje rote erhöll ett nummer och ett namn som den tillträdande soldaten fick lägga till sitt "sonnamn". Vare sig han var släkt eller ej med företrädaren, ärvde han dennes namn.

I Västerbottens regemente ingick Luleå kompani med 175 man. I Generalmönsterrullan av år 1719 och 1728 bestod Måtsunds soldatrotar av nr 27 t.o.m. nr 32. En av mötes- och övningsplatserna i fredstid var Tältgårdan i Gammelstad. Från 1865 är denna Nederluleå församlings begravningsplats. Soldatens förmåner utgjordes av lega, 100 daler kopparmynt, att utbetalas under loppet av fyra år efter inträdet i tjänsten, årslön 5-25 daler, släpkläder till ett värde av 5 daler, torpställe med stuga om 9 alnar i fyrkant, ett litet foder- och fähus, kåltäppa, 1/2 tunnland åker, äng till 2 vinterlass hö, mulbete för 1 eller 2 kor, vedbrand och gårdslen. Till skyldigheterna hörde att han mot obetydlig avlöning och fri dagskost skulle arbeta hos rotebönderna, då han inte var i soldattjänst.

Börtnäshedens soldater.

År 1836 utfärdades nya bestämmelser bl.a. beträffande soldatstugans storlek. Detta antas vara en av orsakerna till att Måtsunds rotesoldater förflyttades från själva bykärnan till Börtnäsheden. Bönderna hade sett ut en i deras ögon lämplig plats vid gränsen mot Antnäs by strax hitom Antnäs fäbodrar. En kapten som tillkallats för att godkänna bosättningen underkände den helt och menade att soldaterna skulle ha tillgång till fiskevatten och hittade den lämpligaste platsen i Börtnäsheden. Den första bosättningen här skedde 1843. Vid den tiden hade Måtsunds rotar numren 25 t.o.m. 29. Det är troligt att somliga av de knektar som på grund av ålder eller andra skäl avskedats, bodde kvar inne i de redan befintliga soldatstugorna inne i byn.

Efter att Norrbotten skilts från Västerbotten för att bilda ett eget landskap och län, inrättades 1841 ett nytt regemente, Norrbottens fältjägarbatal. Detta var föregångaren till Norrbottens regemente I 19. Mellan åren 1882 och 1907 var övningsplatsen för soldaterna förlagd till Notviken. Därifrån flyttade man till Boden.

Soldat nr 25 Lind

Den fältjägare Lind som först blev bosatt på i Börtnäsheden bör ha varit Carl Johan Christoffersson född 1827 i Sävast. Han gifte sig 1854 med Johanna Wallin från Vallen och följande år föddes dottern Johanna. Soldat Lind avled redan 1857 och tre månader senare födde hustrun deras andra barn, sonen Carl Johan. 1862 födde Johanna ytterligare en son, det s.k. oä barnet Nils Oskar. Denne fick liksom sina halvsyskon tillnamnet Lindström, vilket Carl Johan Lind antagit innan han blev soldat Lind.

Efterträdare på soldattorpet blev Carl Erik Lind född 1835 på hemman nr 7. Han gifte sig med Stina Cajsa Danielsdotter född 1816 och alltså drygt 18 år äldre än maken. Eftersom hustrun, vid tiden för äktenskapets ingående, var 45 år, föddes naturligt nog inga barn. Carl Erik Lind torde ha upprätthållit soldattjänsten till sin död 1881.

Därefter följde fältjägare Lars Erik Nilsson Lind och senare Johan Anton Lind båda födda 1864, den senare från Piteå dit han efter två år återvände. Bådas tjänstgöring blev kortvarig.

År 1888 kom den siste soldaten med tillnamnet Lind.

Han hette Carl Erik Andersson och var född 1861 i Husby, Edinghundra församling, Stockholms län. Han blev senare befordrad till korpral, med uppgift att lära ut krigföring och försvar till de första unga pojkar, som blev kallade till allmän värnplikt. Det berättas att man kunde se när korpral Lind gått i snön över isen till någon närbelägen ö genom att avläsa de raka fotspåren.

Korpral Lind förblev ogift men hade en tid en fosterson. Denne var den föräldralöse Alfred Vikström som så småningom blev ägare till Förstmanshemmanet. Se intervju med dennes dotter Berta Sundström!

Korpral Lind bodde ända till sin död på 1930-talet kvar i sin lilla stuga på Börtnäsheden och var därmed den siste soldaten i Måttsund.

Jag kan inte låta bli att nämna en tidigare soldat Lind, en företrädare till dessa i Börtnäsheden bosatta soldater. Hans namn var Hans Petter Lind, född år 1810 på Ersnäs nr 13 och vid 1840 års lantmäteri brukare av 1/16 mantal av nr 7 Nils Davids. Han benämndes "Lind-Gabbi" (Lind-gubben) och hans hustru "Lill-Linda". Hennes verkliga namn var Lisa Kajsa Johansdotter och hon var känd för sina poetiska anlag och ofta anlitad när man t.ex. önskade en vers i en dödsannons. Deras gårdshus var belägna där Stefan Larssons villa nu ligger. Soldat Lind omkom 1857 när hans båt kantrade i samband med fiske vid Norra Espen. Av de sju barnen tog sonen Carl Jacob efternamnet Berlin och gav namn åt den fastighet som än i dag går under namnet "Berlins". Gården köptes omkring 1915 av Nils Elis Johansson och bebos nu av dennes dotterson Kjell Sundberg med familj.

Soldat nr 26 Krigsbuss

Den ende soldat Krigsbuss som jag hittat efter flytten till Börtnäsheden är Erik Andersson Krigsbuss. Han var son till soldat nr 27, Anders Eriksson Sedig f. 1787. Även farfadern hade varit en av Måttsunds soldater, nr 25 Eric Ericsson Smedhammar f. 1749. Den senare var hitflyttad från Harads.

Erik Krigsbuss var född 1813. Hustrun hette Anna Cajsa Nilsdotter. Av de fyra barn som uppnådde vuxen ålder fanns sonen Nils Petter. Denne bosatte sig med sin familj på Granön.

Soldat nr 27 Sedig

Från år 1841 och till 1866 var Gustaf Hansson Sedig född 1821 och gift med Greta Helena Wallin soldat för roten. Gustaf Sedig var den fjärde generationen soldater. Både fadern som soldat Rolig, farfadern som soldat Humbla och farfars far som soldat Hiort hade tjänat Måttsundsrotar. Om den senare finns en alldeles speciell historia att berätta, men den får vi återkomma till en annan gång.

Efter den 25-åriga soldattjänstgöringen köpte Gustaf Sedig en bit jord på Halsön av Emanuel Vikström på hemman nr 15 och blev den förste bofaste på ön. I första hand byggde han en jordkoja (backstuga) inne i viken åt sig och sin familj, där de bodde tills bättre hus blev klara. Den vanliga benämningen på denne nybyggare var "Hårshi-Sedig".

Några år var Isac Johansson, soldatson från Rutvik, knuten till Sedig-roten, men han flyttade 1874 till Luleå stad. Någon efterträdare på roten har jag inte hittat.

BÖRTNÄSHE

-
- A nr 25 Lind
B nr 26 Krigsbuss
C nr 27 Sedig
D nr 28 Rolig
E nr 29 Hjort

Endast nr 25 Lind och nr 29 Hjorts
läge kan med säkerhet fastställas.
De övriga är gissningar.

- 1 = Lindberga
2 = Busstorp
3 = Roligstorp
4 = Hjorthagen
5 = Klintebo
6 = Skolan

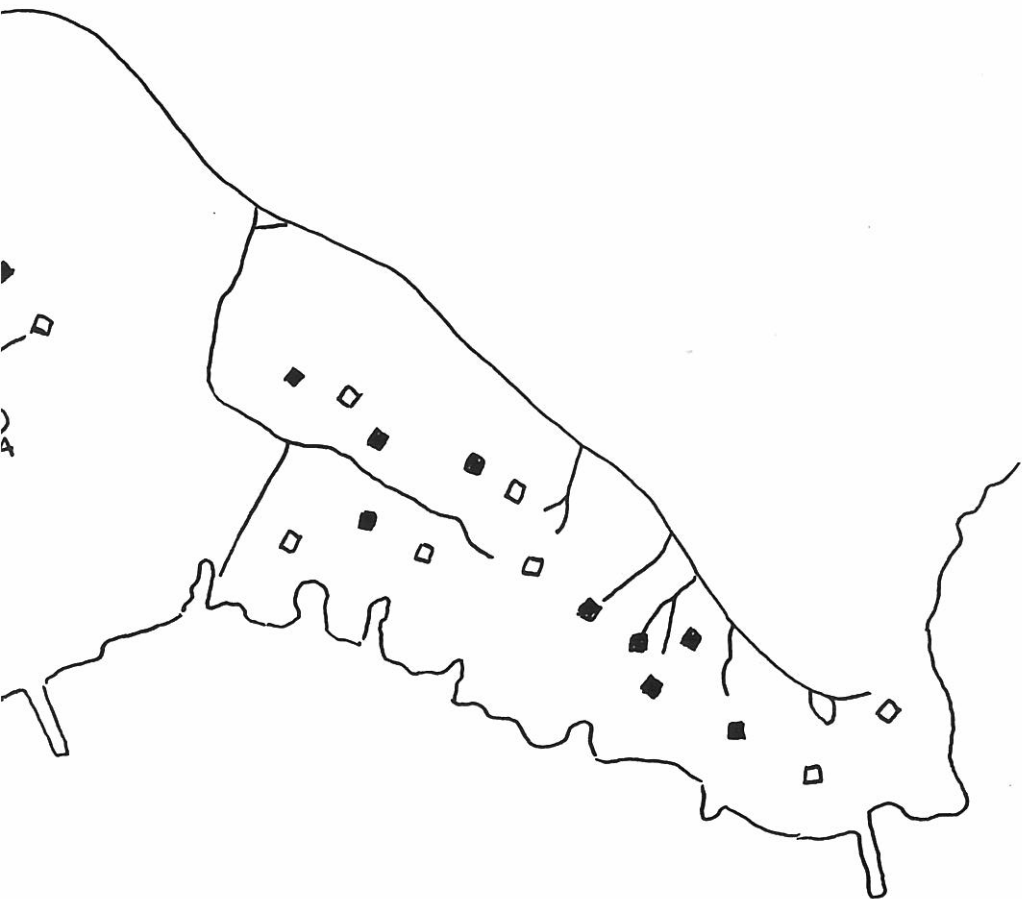
DEN

Teckenförklaring:

□ = bofasta

■ = fritidshus

○ = soldattorp

Soldat nr 28 Rolig

Johan Andersson Rolig var född 1816 och gift med Eva Andersdotter. Makarna hade tre barn. 1860 dog hustrun, men drygt fyra månader senare gifte Johan Rolig om sig med Maria Elisabeth Johansdotter. Han uppehöll soldattjänsten för rote nr 28 till 1863. Två år senare avled han själv.

Råoli-Janne

Jag har sökt efter en person som brukade gå under namnet "Råoli-Janne". Många har hört talas om honom, men ingen är helt säker på hans rätta namn. Troligtvis rör det sig om Johan Roligs äldste son Nils Johan f. 1837. Enligt en nedteckning av Leonard Andersson (far till Sigvard i Håmbel) bodde "Råoli-Janne" på Börtnäsheden i början av 1900-talet, men flyttade till södra sidan av Granön. Där bodde sen tidigare en enstöring som kallades "Spinnar-Gobben".

Spinnar-gobben

Spinnar-gobben kom från Syden i Överluleå socken. Han var ungtkarl och hans lilla stuga hade bara jordgolv. Där bodde han med sin get, som torde stått för uppvärmningen av stugan och även var gubbens sängkamrat. Ibland slog han med lie lite gräs till föda åt geten. Då stod han på ett ställe och slog runt omkring sig så att det blev en rund ring. Förutom geten ska han också ha haft en tamren som dragdjur.

Han försörjde sig genom att gå runt i gårdarna och sälja band som han vävt och vadmal. Till det senare tiggde han ihop ull som han spann. Därav namnet "Spinnar-gobben".

Garnet gick han till Ersnäs med, där Smed-Isaks hustru Johanna vävde vadmal. Tyget skickades därefter till fabrik för att beredas, stampas. När väven kom tillbaka passade Johanna på att klippa av en bit åt sig som betalning, eftersom hon annars inte skulle fått någon ersättning för sitt arbete. Det tyckte inte gubben om och Johanna var därefter inte populär.

”Råoli-Janne” och ”Spinnar-Gobben” hade svårt att komma överens. Den senare tyckte så illa om den nye grannen, att han resolut plockade ner sin lilla grå stuga och flyttade med den och sina husdjur till Börtnäsheden. När man så småningom märkte att gubben inte längre klarade sig själv, fördes han till fattiggården i Rutvik där han strax därpå avled.

Johan Andersson Rolig efterträddes av Petter Isacsson Öhman från Persön, som därmed blev Petter Rolig och den siste soldaten för roten. Med sin hustru Johanna Bergström från Alvik hade han barnen Petter August och Johan Alfred.

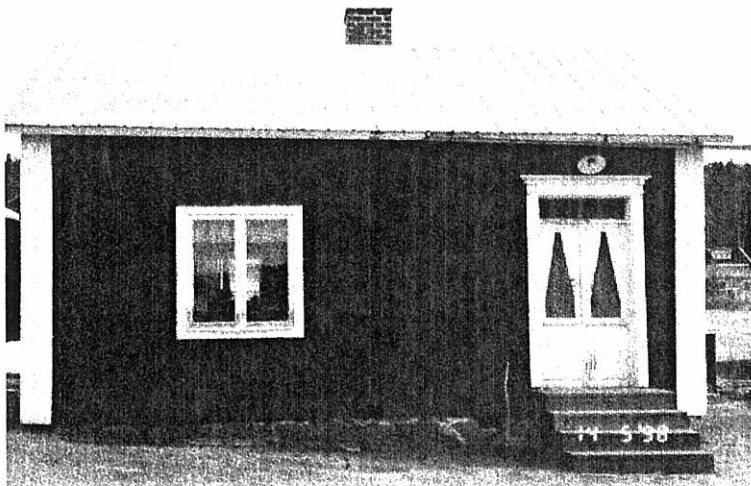
Soldat nr 29 Hjort

Soldater med tillnamnet Hjort har förekommit i Måttsund sen i början av 1700-talet. Den förste som blev bosatt i Börtnäsheden var Lars Johansson Hjort. Denne hade tidigare använt tillnamnet Blombäck, ett namn som hans söner behöll. Fadern avled redan 1861, men familjen blev kvar på Börtnäsheden.

Näste soldat blev Petter August Nilsson Hjort född 1835. Han var son till Nils Petter Westman, torpare under hemmanen nr 10 och 11 men som efter köp av halva Örvers-hemmanet titulerades hemmansägare. Gårdsnamnet ”Wäsmärs” är bekant än i dag, numera med adress Skogsbrynet 7. Även Petter August Hjorts morfar Olof Olofsson Hjort hade i början av 1800-talet tjänat roten. Ättlingar till den yngre soldat Hjort är än i dag bosatta i Börtnäsheden.

Ytterligare två fältjägare, August Vikström Hjort och Carl Fredrik Hjort var skrivna för kortare tjänstgöring för roten.

En av soldatstugorna på Börtnäsheden flyttades till Pernösch och blev där bagarstuga. Den ska ha legat strax intill skolan på den tomt där Stig Cullman har sin sommarstuga.

Bagarstugan i Pernösch

Även soldater som tjänstgjorde för angränsande byar fick sin hemvist på Börtnäsheden t.ex. **Hjelte** för Kallax och **Hedman** för Antnäs.

Börtnäsheden efter soldaterna.

Alla soldattorpen är numera rivna, men virke från dem kan man möjligen ha använt vid uppförandet av de nuvarande husen i Börtnäsheden. Den mark som hört till torpen har ibland köpts upp av soldaternas barn och de gamla soldatnamnen lever kvar i husens namn. Så finns nu Busstorp, Lindberga, Roligstorp, Hjorthagen och Klintebo. Däremot finns inget namn som påminner om var soldattorpet Sedig legat.

Busstorp

Nils Linus Hermansson var född på nr 1 Myr, men köpte mark och bosatte sig i Börtnäsheden på den plats där soldat Krigsbuss stuga stått. Hustrun Augusta Josefina Eriksson kom från Granön. Av de sju barnen blev Otto och Bertil kvar på Börtnäsheden och Busstorp bebos nu av Bertil Hermanssons son Rolf med familj.

Lindberga

Otto Hermansson köpte på 1930-talet marken där soldattorpet Lind stått och här återfinns nu hans son Georg. Sonsonen Hans med familj har också blivit bofasta på Lindberga.

Roligstorp

Den tidigare nämnde fältjägaren Petter August Nilsson Hjorts son Algot Pettersson gifte sig med Matilda från Mörön och flyttade dit. Men huset de bodde i stod på ofri grund, varför makarna köpte tomtmark på Börtnäsheden och flyttade huset dit.

Fastigheten har fått namn efter soldattorpet Rolig, varför man kan anta att detta legat i närheten. I familjen föddes två döttrar och åtta söner. Två av dem, Axel och Sigvard, var en dag 1928 ute på höstisen med sparkstötting för att fiska. Isen brast och båda pojkarna omkom. Det var en tragisk händelse som gav djup förstämning och ofta blivit omtalad.

Nu är det Algot Petterssons sonson Harry som finns på Roligstorp.

Den tragiska drunkningsolyckan påminner om liknande olyckor som inträffat ungefär hundra år tidigare. I församlingens dödbok från 1816 kan man läsa:

"D. 27 okt. Greta Cajsa, soldaten Johan Linds dotter, drunknad i Oxviken på svag is 14 3/4 år gammal. Britta Lovisa, nästföregående soldats dotter, drunknad i Oxviken bredvid Måttsund, 11 1/2 år gammal. Johan Petter, aflidne sold. Pehr Hanssons son, drunknad på samma ställe, 8 2/3 år."

En novemberdag två år senare omkom soldat Linds 10-årige son Johan Eric på samma sätt.

Så oerhört tragiska händelser i en familj som av nio barn dessutom mist tre som mycket späda och där den yngste var handikappad och betecknades som krympling.

Hjorthagen

Från hemman nr 5 Lax kom Nils Erik Eriksson med sin familj. Deras hus byggdes upp på den plats där soldattorpet Hjort varit beläget.

Sonen Hjalmar Eriksson blev den som övertog föräldrahemmet. Och nu är det dags för nästa tre generationer genom Ture och Ninna Eriksson, deras son Mats med sambo Camilla och barnbarnet Jenny.

Klintebo

Isak Nilsson Klint var född på Börtnäsheden 1878 och t.o.m. 1905 soldat för Antnäs. I och med Indelningsverkets avveckling slutade han sin soldattjänst och återvände med familjen till sin och även hustrun Tekla Amandas födelseplats. Den senare var dotter till ovannämnde Peter August Hjort.

Fastigheten är numera fritidsbostad åt Margareta Morin, en sondotter till Isak Klint, och hennes familj.

Från sommarstuga till året-runt-bostad.

Under en följd av år från omkring 1950 har sommarstugubebyggelsen betytt att Börtnäsheden fått liv igen, åtminstone sommartid. Under de allra senaste åren har många människor tänkt om helt och lämnat livet i tätorten för en lugnare tillvaro hela året i t.ex. Börtnäsheden.

Sommarstugan har fått bättre isolering, kanske byggts ut och blivit året-runt-bostad. Några har byggt helt nya villor. De bofasta i Börtnäsheden är nu 34 personer fördelade på 15 familjer. Dessutom är det ett trettiotal familjer som fortfarande endast använder stugan för fritidsboende.

Ny i byn.

Hej alla Måttsundsbor!

Som alla nyfikna säkert sett så håller Försmärsgården på att få liv. Vi som försöker få liv i den är:

Pappa Kenneth (skåning), mamma Susanne (född i Gällivare) samt barnen Emil 9, Jasmine 2 och Nathalie 1 år.

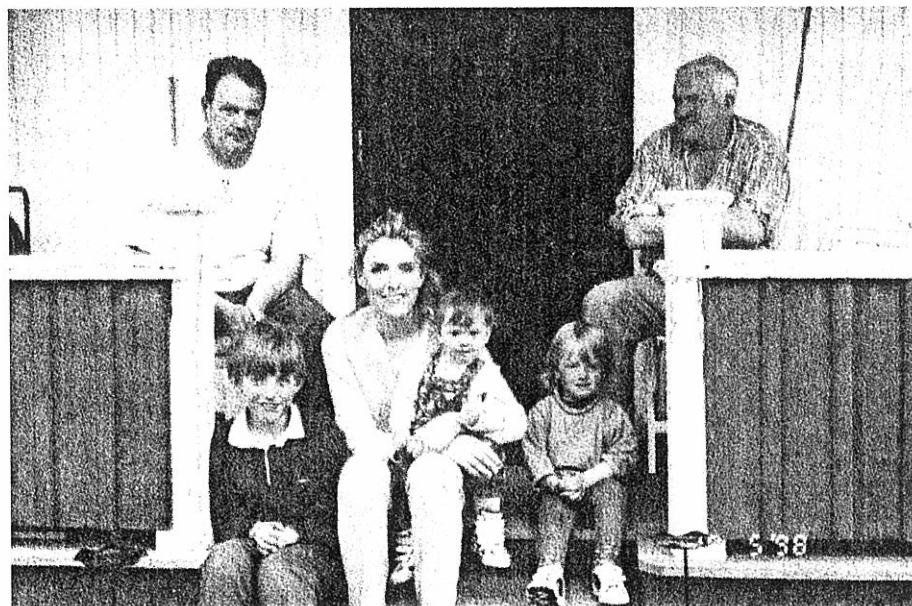
Drängen på gården heter Kalle och är barnens morfar.

Vi känner oss mycket väl mottagna här i byn av alla trevliga måttsundsbor.

Ha det bra

Vi syns & hörs

Försmärsligan

"Försmärsligan" under en paus i renoveringen.

Sköna Maj, välkommen!

Årets valborgsmässofirande började helt traditionsenligt i Medborgarhuset, där det yngre gardet bjöd på trevlig underhållning i form av sång, sketcher och mimande till popmusik.

Därefter förflyttade sig publiken ner till hamnen där Intresseföreningen bjöd på kaffe och saft med kaka och korv att grilla. Aldrig har väl våren kommit mera plötsligt än i år! Den mesta snön hade försvunnit under veckan och temperaturen var mycket behaglig. Men isen låg förstås kvar och vi kunde lägga märke till ett par vandrare mellan fastlandet och Granön.

Och vi som stod på stranden fick sjunga vårsånger och titta på den snabbt nerbrunna brasan. Det enda som fattades var talet till våren. Finns det någon bybo som skulle kunna bjuda på det nästa år?

Valborgsmässofirandet nere vid hamnen.

Gunnar Johansson, byns egen konstnär.

I många hem i Måttsund kan man finna spår av Gunnar Johanssons konst. Det är gamla föremål som träfat, byttor, kistor, moraklockor mm som fått vackra dekorationer ofta med motiv från byn. Och det är akvareller och oljemålningar. En finns i Medborgarhuset där motivet är den gamla skolan. I Sockenstugan i Gammelstad finns fyra reproduktioner med motiv hämtade från kyrkstaden. Dessa har också blivit vykort som bl.a. kan köpas i kyrkans vapenhus.

Jag har besökt Gunnar ett par gånger, men då har det i huvudsak varit för att ta del av hans kunskap om gångna tider och hans samling av gamla handlingar. Han är en god berättare och man kan förstå att han också varit en god lyssnare, för det mesta har han inte upplevt själv, det är sådant som berättats från generation till generation.

I Gunnars hem uppe i "Härch" i Sörsundet är väggarna fulla av hans tavlor. Det mesta som avbildats beskriver sådant som hänt för länge sen, när ryssarna var här 1808-1809 i inte helt fredligt ärende eller när man byggde upp den nya gården, sedan Härch i samband med laga skiftet 1840-43 flyttats från gamla gårdsplatsen i inre byn. Det är människor i arbete, det är hus, lador, fäbodvallar, sädesskyllar, hästskjutsar mm. Den tavla som tilltalat mig mest, är den som föreställer hela Sörsundet, vartenda hus, den gamla vägen, just så som det såg ut en högsommardag i Gunnars barndom. Men här finns också de gamla bruksföremålen som inte längre används till vad de ursprungligen var avsedda för. De har i stället blivit prydnadsföremål väl värda att beundra.

Sörsundet omkring 1940, oljemålning av Gunnar Johansson.

Gunnar har inte utbildats på någon konstskola, utan är i huvudsak självlärd. Men genom en brevkurs på Hermods har han skaffat sig en viss utbildning. Även pappan, Edvin Johansson, måste ha haft sinne för konsten. Från skogen hämtade han hem märkligt formade grenar som han hittade. De fixades till för att bli en ståtlig giraff, en stor orm av okänt slag färdig till anfall eller en präktig vandringsstav. Med Gunnars hjälp har dessa föremål fått färg och mönster.

Gunnar har ett handikapp, en muskelsjukdom, som med åren förvärrats och är orsak till att han numera måste tillbringa sina dagar i rullstol. För ungefär ett år sedan tvingades han också sluta med måleriet, eftersom inte kraften i målarhanden räcker till.

Konstnären Gunnar Johansson omgiven av
en del av sin produktion 1973.

Fårhämtning.

Som jag minns en solig septemberdag 1935.

Höet låg torrt och fint sen några veckor tillbaka i sina lador. De sista kornskylarna var bärgade och en del var t.o.m. tröskat. De mer försigkomna i byn hade redan gjort sin första kvarnresa och hade kornmjöl för höstbaket tillreds. Nu var ju bagarstugan disponibel sedan gårdsfolket flyttat tillbaka till mangårdsbyggnaden efter sommarboendet. Korna hade tagits hem från fåbod och skogsbeta och betade nu på slåttervallarnas efterväxt.

Denna brittsommardag i slutet av september 1935 kunde man också se en del av byns får flockvis beta på vallarna. Hemtagna från skogsbetet och under kontroll inom byns hank och stör. Men alla Måttundsbyns får var inte funna och hemtagna. Trots tidigare sökande var fåren från gårdarna nr 12 Öoläjsch, 13 Öola och 15 Försmäch fortfarande på skogen. Varje gård hade sin skälltacka och så länge fåren var i rörelse var skällans pinglande en bra vägledning till fåren. Det gällde bara att komma inom hörhåll på den milsvida skogen. När flocken väl var återfunnen, fick man efter hemtagningen sortera upp djuren på respektive gård, vilket var lätt gjort då de alla var öronmärkta med sitt gårdsmärke.

De gårdar som saknade sina får var från inre byn, och dess mannar, med hjälp av ytterligare några karlar, samlades före sökandet till ett rådslag. Det fanns nämligen ett problem som kunde komplicera sökandet. Man hade tidigare upptäckt ett stort hål på den hage som utgjorde gränsen mellan Kallax och Måttunds marker. Man enades om att dela på styrkan så att en grupp gick norr om Sågräsket och en söder om. Efter att man förvissat sig om att fåren ej var kvar på Måttundsskogen, skulle man mötas vid hålet i hagen.

Väl framme där var det dags för förning ur medhavd matsäck och planering för ytterligare sök. Man beslutade sig för att följa spåren som utgick från hålet i hagen. Spåren ledde till ett grunt ställe i Kvarnbäcken inne på Gäddviks marker, där de tydligen hade gått över. Efter bäckövergången var betet dåligt en längre sträcka, mest växte där renmossa.

Över heden gick flockens spår ner mot Kallaxskogen, över Kallaxvägen och ner mot Lulnäset. Och mycket riktigt, längst nere vid vattnet mitt emot Lulhällan fanns flocken tysta och i viloläge. Var det de sökta fåren? När de reste sig kände Bertil igen ljudet från deras skälla.

Bertil närmade sig fåren medan han skrapade på ett par hårdbrödbitar under tillropet "tiki dällen". Det var tydligen ett bekant tillrop, för Bertils skälltacka kom raskt fram till honom för att få sin brödbit. Så var kontakten knuten och allt fler får kom fram för att få en smakbit ur brödpåsen.

Fåren var hittade, men hur förflytta denna skara tillbaka den långa vägen till Måttsund? Som en första etapp enades man om att gå mot Kallax by för att där inkvartera fåren i ett uthus för vidare avhämtning till Måttsund. Bertil övertog rollen som ledarfår och genom att då och då muta de närmast följande skälltackorna med en brödbit, följde de honom troget i hälarna.

Vid Metmorudden stannade sällskapet för en kort rast och dryftade den fortsatta vägen. Skulle man tillfälligt inhysa fåren i de två gårdar som man passerade i Kallax eller skulle man gå vidare? Eftersom fåren var i god kondition beslutades att ta hem dem på deras egna ben i ett enda svep.

Marschen gick således vidare förbi Kallaxgårdarna uppför heden mot Gäddvikskvarn där vadstället i bäcken passerades. Medan fåren fick rasta och vila, skickades en man i förväg fram till råhagen för att göra ett insläpp till Måttsundsskogen. Inget större arbete då den hopsjunkna och förfallna hagen var påbyggd med lösa buskar.

Fåren följde troget Bertil in på de egna markerna. Man gick in på nr 13 Öolas skifte varefter man tog till höger på nr 12:s skifte.

Detta var kalhugget några år tidigare och bestod av torrt och lättframkomligt hedland. Som ett minne från timmerdriften stod huggarkoja och stall kvar vid den lilla bäcken som passerades.

Karavanen gick vidare över kalhygget för att möta och följa den stig som ledde mot byn och korsade skiftena ägda av Bönings, Äiriks, Paahl, Håmbel, Rinnel Oll och Pernöch. Sågräskets norra ände passerades och snart var man i Bäckmellanbodarna.

Vid fäbodarna rastade man och lät fåren äta av återväxten på slåttervallen. Den medhavda förningen hade blivit betänkligt knaper, men man kunde i alla fall släcka törsten i bäcken som rann genom fäbodvallen.

Så var man redo för sista etappen efter stigen upp mot Kläpparna och över flera skiften för att slutligen kunna öppna ledet vid Gusta Nits. Fåren var återbördade inombys och hade snart kontakt med byns andra får som betade på Moråkern.

Medan höstkvällen mörknade alltmer kunde karlarna återvända till sitt eget med ännu ett års färhämtning att lägga på minnet. Kanske längre och jobbigare än tidigare år. Ungefär två mil hade promenaden varit och fåren hade tagit sig ovanligt långt från hemmaskogen. Men kanske hade de känt det något hemmavant vid Lulnäset. Både Lulnäset och Hamnholmen har en gång i tiden ägts av bönder från Måttsunds byalag. Var det något i generna?

Erik Nilsson

Vi är några stycken som vill bilda en litteraturgrupp i Måttsund.

(Enkel ide; Man läser samma bok, sedan träffas man och diskuterar den. Några böcker per år eller så.)

Om du vill vara med, ring

Lena Olofsson 343 04,

Lotta Lindgren 343 03 eller

Bertil Öström 342 11.

Folkmängden i Måttsund 1997

Folkmängd vid årets början	773
Födda 1997	7
Döda 1997	7
Inflyttade	22
Utflyttade	57
Folkmängd vid årets slut	738

Födda 1997

4/2	Andersson, Emma Josefine Susanne	Måttsunds byaväg 235
23/3	Lindström, Ted Abraham	Kläppvägen 24
19/4	Andersson, Nelly Johanna	Långbrovägen 6
17/5	Sundbom, Hanna Sofia Matilda	Långbackavägen 39
17/5	Sundberg, Joar Lars Edvin	Sörsundet 45
6/7	Larsson, Alice Christina	Långbackavägen 25
24/1	Hermansson, Rasmus Joakim	Lindbergavägen 25
27/12	Öhman, Lars Oscar	Kläppvägen 33 A

Måttsunds äldsta

1902 02 08	Sundqvist, <u>Berta</u> Alvina	Sörsundet 62
1902 12 18	Oskarsson, <u>Edit</u> Valborg Fredrika	Måttsundsvägen 735
1905 02 08	Sundström, <u>Berta</u> Amanda	Måttsunds byaväg 258
1907 07 24	Bergström, <u>Göta</u>	Ollbacken 22
1908 06 24	Nordqvist, Johan <u>Filip</u>	Engströmsvägen 23
1909 02 27	Sundbom, Marie <u>Irène</u>	Skogsbrynet 7
1910 05 19	Larsson, <u>Linnéa</u> Lovisa	Sörsundet 38
1911 02 14	Palmgren, <u>Elsa</u> Linnéa	Måttsunds byaväg 227
1912 01 27	Sundberg, Olov <u>Martin</u>	Långbrovägen 16
1913 01 28	Sundberg, <u>Anna</u> Evelina	Rinnelvägen 51
1913 12 11	Hjalmarsson, Arne <u>Signar</u> Hjalmar	Långbackavägen 13

Det stora antalet utflyttade beror till viss del på att Luleå kommun i sitt befolkningsregister räknat vissa fastigheter till Måttsundsområdet, fastän de egentligen hör till närliggande byar. Detta håller nu på att korrigeras. Alltså är befolkningsminskningen inte så dystert som siffrorna visar. Det var förra årets siffror som var lite för höga.

MÅTTSUNDSDAGEN

LÖRDAGEN DEN 22 AUGUSTI KL 12 - 15
VID SKOLAN

- * MARKNAD FÖR DEJ SOM VILL SÄLJA NÅGOT,
GAMMALT ELLER NYTT
- * LOTTERIER - SERVERING - FISKDAMM - LEKAR
- * UPPTRÄDANDE AV BOTHNIA-KÖREN
OCH MYCKET MYCKET MERA

Om du har några frågor eller tips angående
Måttsundsdagen, ring Eva tel. 340 51!

VÄLKOMMEN TILL EN TREVLIG FAMILJEDAG!

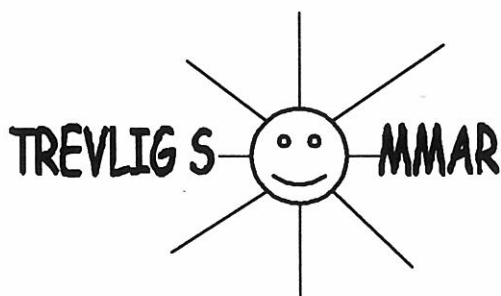
SURSTRÖMMINGS- FESTEN

LÖRDAGEN DEN 29 AUGUSTI KL 18.00
I MEDBORGARHUSET

Mera info angående festen kommer senare i sommar.

Vill Du hjälpa till med
MÅTTSUNDS DAGEN
som blir av i augusti???

Kom till Medborgarhuset den 1/7 kl. 19.00
så pratar vi "ihop" oss.
VÄLKOMMEN!!!
Har Du frågor ring Eva, tel. 340 51.

**ÖNSKAR
MÅTTSUNDS
INTRESSEFÖRENING**